

Mordechai eta Yael Mishor-ekin elkarrizketa

HEBRAIERAREN BIRBIZKUNDEA: SUSTRAIETARA ITZULI

Jerusalengo auzo berri batetan bizi dira Mordechai (Moti) eta Yael Mishor. Seme bat, Ilay, eta alaba bat, Tehila. Israel-en independentziaren belaunaldikoak dira Moti eta Yael. Diasporako milioika juduren inmigrazioaren ('àliyah' = igoeraren) oldezko fenomeno oso-osoan ezagutu eta bizi izan dute, eta israeldar berri guzti horien hizkuntzazko herritartze-lenean saiatu izan dira.

Yael, Ulpaneko irakaslea.

Gaur egun Hebraieraren Akademian dihardu Moti-k, hizkuntzaren hiztegi historikoa egiten; 25 urte daramatza Yael-ek ulpan (helduei hebraiera irakasteko eskola) batetan. Biekin izan dugu elkarrizketa.

ARGIA.— Urte asko daramatzue hebraieraren birbizkunderako, berreskuperako lanean. Zer da zuentzat hebraiera?

MORDECHAI.— Diasporan jaiotzen ni; neure Herriarekin eta beraren kulturarekin bat egiteko bidea izan dut hebraiera. Judu-herriaren, Herri osoaren hizkuntza da hebraiera. Euskaldunek, hain zuzen, beste inork baino hobeto uler dezakete hizkuntzaren eta naziotasunaren arteko lotura hori. Hebraiera neure lanbide bihurtzean, horren ikuspegi teknikoagoa hartu dut, eta gauza oso jakingarriak ezagutzera iritsi naiz: nola juduek beren kulturazko sorketa beste hizkuntzetan ere sortu duten, herriarentzat hurbilagoko ziren hizkuntzetan; baina hebraieraz landutako kultura bakarrik igaro da tradizio eta ondare nazionalera.

A.— Sionismoko gurasoren batzuk hebraiera ez baina alemana proposatzen zuten etorkizuneko judu-estatuaren hizkuntzatzat. Gaurko egoeratik begiratuta, nola ikusten duzue aukera hura?

Hebraieraren birbizkundearen aldeko faktoreak asko dira.

M.— Hebraiera hizkuntza ofizial, normal eta moderno bilakatua dagoen honetan, denok gara jakintsu eta zentzuzko. Baina garai hartan zoroek bakarrik pentsa zezaketen hori. Hebraiera hizkuntza mintzatu moderno bihurtzea anomalia izan da. Miraria.

A.— Zure aldetik erantsi nahi al duzu ezer, Yael?

Yael.— Bai. Nik neuk jatorrizkoa dut hebraiera, eta, beraz, normala gertatu zait beti; geroago bakarrik, gure hizkuntzari gertatu zitzaiona ikasi nuenean, konturatu nintzen, hebraiera, neretzat eta gure Herriarentzat oso garrantzizkoa dela. 25 urte daramatzat ulpanean hebraiera irakasten; hementxe daukat neure klaseko ikasleen zerrenda; 20 lagun dira, estatu ezberdin guzti hauetatik etorriak: Australia, Sobiet Batasuna, Argentina, Txile, Turkia, Errumania, Frantzia eta Hungaria. "Xalom!" edo antzeko zerbait esaten besterik ez zekiten hebraieraz. Herriaren hizkuntzarik gabe etorri dira Herri honetara, bertako bizitzan partaidea izatera. Neuretzat oso hunkigarria da horiei gure Herriaren hizkuntza irakastea, eta hilabetearen buruan talde hebraieradun bihurtzea.

A.— Baina zer gerta zitekeen, hebraieraren orde, Israel estatuak ingelesa edo alemana aukeratu balu hizkuntza ofizialtzat?

M.Y.— Ez, ez; horrek ezin zezakeen aurrerabiderik izan. Herzl sionismoaren aitak erabili zuen erabili buruan, Judu-Herriarentzako lurraldea eta estatua Ugandan edo kokatzearen aukera; jendeak bazekien, ordea, horrek ez zuela irtenbiderik; gauza bera, ingelesa edo alemana aukeratu izan balitz. Zer egin behar genuen ingelesarekin? Gure sustraien parte dugu hizkuntza; hebraierak batzen gaitu judu guztiok.

A.— Zera esan nahi du horrek: zuentzat elkarrekiko komunikazio-tresna baino zerbait gehiago dela hebraiera, ezta?

Y.— Bai, gure Herriaren sustraietara, gure arbasoen sustraietara itzultzea da. Diasporatik datozenak hizkuntzaren bidez beren aberria aurkitzen dute. Horixe da horien sentipena, zalantzarik gabe.

M.— Eta hebraiera ikastean, beren aspiko tradizio aurkitzen dute; izan ere, sinagogako, otoiitzeko edo liturgiako hizkuntza hil gisa erabili duenak hebraiera, ulertu gabe sarritan, gaurko hizkuntza bizi gisa ikasten duenean, berehala lotzen ditu ikasten di-

tuen hitzak, berak dakarren tradizioarekin. Oihartzun oso bizia dute berarentzat hitz horiek.

Y.— Horixe gertatzen zaie beren izena juduaren esanahia ezagutzen dutenean ere.

A.— Baina, Yael, zuk uste duzu, hebraierarik gabe datozen guzti horiek, beren lanerako edota gizarte berrian bizitzeko beharrezkoa ez balute, eta ingelesez bizitzerik balute Israelen, hebraiera ikasteko gogorik izango luketela?

Y.— Begira, Israel arazoz eta buruhauste betetako Herria duzu. hona ez dator inor txokolotea jatera. Oso zaila da Israelen bizitzea. Bestelako zailtasunen artean hebraiera ikasi ere egin beharra daukala badaki hona datorrenak, eta horretarako gogo eta erabakiarekin dator.

A.— Motibazio nazionala duela adierazi nahi duzu, eta beraz horrexegatik ikasi nahi duela hebraiera?

Y.— Hori da. Bestela ez litzateke etorriko hemen bizitzera. Sobiet Batasuna utzi eta AEBra doazen juduek ez dute horrelako motibaziorik; eta ingelesa ikasten dute han.

A.— Zuen lanaz mintzatu behar dugu. Moti, zu Akademian hasi aurretik, hebraiera irakasten ihardun zinen, militantzia hutsez. Eman, mesedez, horren berri.

Herriosoaren hizkuntza da hebraiera.

M.— Argentinan bi eskolatan ibili nintzenaldi berean: eskola estatalean eta eskola juduan. Azken honetan hebraieraz ikasi nuen. Ondoren Jerusalemara etorri nintzen, hemengo instituto batetan neure hebraiera hobetzera - artean neure inmigrazioa edo aliyah egin gabe nengoen-. Institutu horretan ezagutu nuen Maimon izeneko gizona. Hemengo gazte-taldeak biltzen zituen berak, Israelera etorri berriei hebraiera irakastera beraien herri edo herrixketara eramateko. Hortxe eman nuen neure izena. Bera buru, astean behin, halako lekuan elkartzen ginen, autobusa hartu eta han joaten ginen pozik. Zer egin behar genuen argi jakin gabe, Maimon-ek esandako instituzio publikoaren bateko geletara edo etxe pribatura banatzen ginen: hitz batez, esertzeko aukirerik batzuk aurkitzen genituen bazterrera.

Mordechai Mishor (ezkerretan)

Inguratzen zirenei irakasten hasten ginen: oso hastapeneko gauzatxoak, hitzik erabiltzenak, esaldi motxak... eta jartzen zizkiguten galderei erantzuten saiatzen ginen.

A.— Militantziatzeko lana, nolana ere?

M.— Bai; ez genuen ezer kobraten. Baina militanteena eta miresgarriena gure maisu eta eragilea genuen: Maimon jauna. Israelgo parlamentuko takigrafoa zen bizibidez. Hebraieraren irakastea nolabaiteko misiotzat hartzen zuen. Horrela, urtetan. Harrigarria benetan!

A.— Nola elkartzen zenuten jendea herrietan?

M.— Herritar guztiak zekiten aurretik Maimon iristeko zela bere neska-mutilekin. Kantuz sartzen ginen herrira eta kantuz hartzen gintuzten herritarrek. Hebraiera irakasteaz gain, gure egitekoak bazuen bestelako laguntza sozialaren zentzua ere, hainbat buruhauste bait zituzten diasporatik herriratu berri haiek.

A.— Geroagoko urtetan Israelera bizitzera etorri zinen, Moti; eta 67tik hona Hebraieraren Akademian diharduzu, hizkuntzaren hiztegi historikoa egiten.

M.— 63an etorri nintzen ni bizitzera Israelera. Hebraiera sakontzen saiatu nintzen Unibertsitatean. 67an, Ben Haim irakasleak, eta Hiztegiaren zuzendariak, samaritarren aramaiarari buruzko neure lana ikusi ondoren, Akademiak eta beronen hiztegi historikoaz egin zidan hitz, eta bertan lan egitea propo-

oo), Akademiako aretoan, Ulpan batetako ikasleei hitzaldia ematen.

Euskaldunek inork baino hobeto uler dezakete hizkuntzaren eta naziotasuneraren arteko lotura.

satu. Ordura arte ez nekien horrelako hiztegiak egiten ari zirenik. Gogoz hasi nintzen, bada, lan horretan.

A.— Zenbaterainoko garrantzia du horrelako hiztegiak, gaur egun, normalduta edo modernotuta dagoen hebraieraren bizitzan?

M.— Hirutara bilduko nituzke hiztegiaren helburuak. Nagusienik, historian zehar metaturiko materiala gaurko hiztun, idazle eta sortzaileen eskutan ipintzea; mende luzetan hizkuntza hila izan delarik, hebraierak ez du dialekto bizien harrobirik, beraietatik hartuz gaurko premiei erantzuteko; testu idatziak ditu bakarrik; horiek aztertu behar, beraietan dagoen altxor osoa ateratzeko. Bigarrenik, oinarritzkoa eta baliagarria izan-go da hiztegi historiko hau, beste esku-hiztegi praktiko osoagoak lantzeko, hizkuntzaren tradizio osoa kontutan eduki ahal izan-go dutebak. Hirugarrenik, hiztegi historiko

honek hizkuntzaren prozesu historikoa eta hitzen bide bihurriak erakutsiko dizkigu, beraien adiera-lerraketak, beraien forma-aldaketak...Horrela hizkuntzaren izpiritua eza-gutuko dugu hobeto, gaur egungo garapena organikoa izan dadin, etenik gabea.

A.— Zenbat urterako lana?

M.— Bi belaunaldikoa, botako nike, oso baikor izanik. 1959an hasi genuenez, beste hainbeste urte beharko ditugu gutxienez.

A.— Yael, zure eskolako guztiak hebraiar hiztun berriak izango dira. Eta horrela dira gaurko judu israeldar gehien-gehienak. Hebraieraren horrelako birbizkundeak ez al dio ekarri edo ez al dakarkio okerrik hebraieraren jatorrasunari eta garbitasunari?

M.— Beti izan da horrela: duela 80 urte, eta gerora, Herri oso baten hizkuntza mintzatu eta estatuko hizkuntza ofizial bihurtu zenean. Inmigranteen eta hiztun berrien hizkuntza izateak ez du okerragoa edo nahasiagoa egiten hebraiera. Badira, bai, hebraiera modernoan elementuak, berorren tradizioetik, eta areago hizkuntza semitikoen tradizioetik, kanpokoak, syntaxian bertan. Dena dela, alde horretatik, gaurko egoera ez da orain dela hiru belaunaldi baino okerrago.

Y.— Diasporan ere hebraiera beti bigarren hizkuntza izan dute juduek; baina horrek bere berezitasunari eusten jakin du. Bestalde, hebraierak Europako hizkuntzetatik hartuak zituen ezaugarri arrotzetako ba-

tzuk, arabieradunen aliyah masiboak desagertarazi egin ditu, hebraierari beronen ezaugarri semitiko batzuk, lehen hizkuntzalariek bakarrik ezagutzen zituztenak, itzuliz.

A.— Izatez, hebraieraren birbizkundeko lehen ekinaldi haietan bi joera nabarmendu ziren: europeista, batetik, eta arabista edo semitikoa, bestetik; ezta?

M.— Bai. Hebraiera hizkuntza mintzatu eta ofizial bihurtu nahi zutenek, judu arabieradunek mintzaten zutena hobesten zuten, beroiek gordetzen zituztelako kontsonante guturalak, kontsonanteen bikoiztea, etab. Fonetikaren maila hori; horixe bait zen arazorik nagusia, eta baita ere ezartzen errezena -edo zailena-; fonetikan zuen eta du etorkinaren jatorrizko hizkuntzak eraginik handiena. Dena dela, beti arabieraren aldeko joera nagusitu da.

A.— Gaur normaldutzat jo daiteke hebraiera Israelen; eta badirudi hizkuntzalariek eta herritarrek lasaitasun osoz begiratzen diotela beren hizkuntza nazionalari. Seguruenik estatuaren babesa dutelako ere bai. Baina Israelen independentzia aparte eta horren funtsezko garrantzia ezagututa, beste zerbaitek ere eragin dio hebraieraren birbizkuntzari, gaur hizkuntza ofiziala, normaldua izateko, ezta?

M. eta Y.— (Bien artean hitz egiten dute hebraieraz, erantzuna prestatzeko). Hebraieraren birbizkuntzaren aldeko faktoreak asko dira. Aurrenik, hasiera hartako jendearen boluntarismoa eta lehia; pronostiko guztien eta normala zirudienaren kontra joateko, hebraiera birpizteko nahia nagusitu zen. Horixe izan zen noski eragilerik behinena. Bestalde, hebraiera zen judu guztien hizkuntza, mundu zabaleko diasporatik zetozenentzat, bakoitza bere hizkuntzarekin; denetako hizkuntza bakarraren premia, horra bigarren faktore funtsezkoa; hizkuntza hori ezin zitekeen hebraiera besterik izan, judu guztien hizkuntza berezia zena. Baina hirugarren faktore sozio-politiko bat gertatzen da hemen: hau da, hemengo arazo ez zen gizarte finkatu eta jakinen bat beraren hizkuntzazko ohituren aldatzea; nolabait egon ez zegoenetik, hutsetik, sortu behar zen juduen gizartea, beraren hizkuntza eta guzti. Gerora inmigrazio edo eliyah masiboa etorri zenean, sortuak eta eratuak zeuden egitura sozial eta hizkuntzazko sendoak, jendolde berriak asimilatzeke.